

SODOBNI JAPONSKI POGLEDI NA RAZVOJ JAPONSKE ANTROPOLOŠKE MISLI V IMPERIALNEM OBDOBJU (1869–1945)

Pregledni znanstveni članek | 1.02

Datum prejema: 4. 12. 2018

Izveček: V članku avtor obravnava pogoje za vznik in razvoj japonske antropološke misli v drugi polovici 19. in prvi polovici 20. stoletja, kot jih v zadnjih treh desetletjih dojemajo in razčlenjujejo japonski antropologi. Pri tem poudarja (ne)pomembno vlogo antropologije v procesih konstrukcije japonske nacionalne identitete in Velikega japonskega imperija, ki sta vse do kapitulacije leta 1945 hkrati odločilno definirala kraje etnografskih raziskav in njihovo vsebino. Obenem avtor podčrtuje nekatere dihotomije med njenimi začetniki in osrednje prelomnice, ki so odločilno (so)oblikovale japonsko antropologijo, kot jo poznamo danes.

Ključne besede: antropologija, Japonska, imperialna ekspanzija, Tsuboi Shōgorō, Torii Ryūzō

Abstract: The author discusses a historical trajectory of (social/cultural) anthropology in Japan in the second half of 19th and the first half of 20th centuries. Similar to the European colonial empires of the time, anthropology in Japan was strongly intertwined with the Japanese nation- and empire-building. However, the role of the Japanese anthropologists in the colonial bureaucracy has been neglected for decades in Japan as well as in Western academia and has only recently become the focus of academic research.

Keywords: anthropology, Japan, colonial expansion, Tsuboi Shōgorō, Torii Ryūzō

Uvod

Zametki japonske antropološke misli segajo v drugo polovico 19. stoletja, a se njenemu zgodovinskemu razvoju tako v domačem kot tudi v anglosaškem akademskem polju vrsto let ni posvečalo pretirane pozornosti. Vzrokov za to je več, verjetno najpomembnejša pa sta dva, in sicer introvertiranost japonskih antropologov po razpadu imperija, ki je dolgo krnila akademske stike s tujimi raziskovalci, ter domnevna kontaminiranost predvojne japonske antropologije kot rezultat njene vpetosti v cesarska imperialna osvajanja. Posledično je bila spregledana tudi zgodovinska vloga japonskih antropologov, čeprav ni pretirano trditi, da so slednji pomembno vplivali na proces konstrukcije nacionalne identitete prebivalcev japonskega arhipelaga in hkrati s pridom izkoriščali dinamiko sočasne imperialne ekspanzije, ki so jo začrtale tokijske politične elite v drugi polovici 19. oziroma prvi polovici 20. stoletja. V članku si tako prizadevam očrtati interakcijo med japonskimi antropologi in tvorci imperialne ekspanzije, poudarjam nekatere prelome in preobrate v japonski antropologiji, ki je mestoma rabila tudi ideološkim interesom »Velike Japonske«. Pri tem se pretežno osredotočam na recentne razprave japonskih antropologov, ki jih po potrebi dopolnjujem z razmišljanji uveljavljenih tujih raziskovalcev Japonske. Načeloma torej poudarjam emski pogled, pri čemer analizo izbranega gradiva zožujem na zadnje desetletje minulega in začetek novega stoletja. Osrednja vzroka za takšno odločitev sta dva, in sicer spremenjeno dožemanje lastne

zgodovine v japonskem akademskem polju, nastale kot posledica smrti cesarja Hirohita leta 1989 in spremenjene geopolitične ureditve sveta, ki je sledil padcu berlinskega zidu. Poleg tega pa je v devetdesetih letih 20. stoletja pod vplivom študij imperijev (glej Senica 2011) tudi na Japonskem prišlo do preobrata v percepciji kolonialnih imperijev, kar se je posledično odrazilo v redefiniciji znanja, ki so ga slednji proizvedli, in praks, ki so jih imperialni agenti poskušali, bolj ali manj uspešno, uveljavljati v kolonijah. Preden razčlenim sodobne japonske poglede na nastanek in zgodovinski razvoj japonske antropologije, na kratko predstavljam potek oblikovanja japonske imperialne države.

Japonska imperialna ekspanzija

V strahu pred širjenjem krščanstva, ki bi lahko oslabil njegovo politično avtoriteto, je šogunat¹ v začetku 17. stoletja zaukazal prekinitev vseh mednarodnih stikov z domala vsemi državami, ohranil je le trgovske vezi z Nizozemsko in s Kitajsko, deloma Korejo. Obdobje 'samoizolacionizma' (jap. *sakoku jidai*) se je končalo leta 1853, v kar je vlado v Edu, današnjem Tokiu, prisilil ameriški komodor Matthew C. Perry (1794–1858). Čeprav pod velikim pritiskom zahodnih velesil, so vladajoči 'oligarhi' (jap. *genrō*)

¹ Pri latiničnem zapisu japonskih izrazov in imen načeloma uporabljam hepburnov sistem, podomačeno pa prečkujem tiste, ki so obče prisotni v slovenskem jeziku (npr. šogun, Tokio itn.). Osebnostna lastna imena japonskih avtoric in avtorjev zapisujem, kot je to običajno v japonščini, priimku torej sledi ime.

po letu 1868 nemudoma začeli uveljavljati ekspanzionistično politiko, da bi se le izognili kitajski usodi popolnega gospodarskega in delnega političnega podjarmljenja po porazu v prvi opijskih vojni. Najprej se je japonsko imperialno podjetje usmerilo proti Ezochiju.² Interakcije med predniki Ainujev in *Wajini* (beri 'Japonci') so bile intenzivne in kompleksne najmanj od 13. stoletja, vendar je bila aneksija Hokaida pred letom 1869 neizvedljiva. Položaj se je s korenito preobrazbo japonskega družbenega in gospodarskega sistema nenadoma spremenil, imperialne strategije spodbujanja naselitvene kolonizacije pa so si prizadevale omiliti demografske pritiske v kolonialni metropoli predvsem na osrednjem otoku Honšuju.³ Med kolonisti so prevladovali nekdanji samuraji, imenovani *tondenhei*, ki so bili hkrati vojaki in kmetovalci. Ker so bile za kmetijsko obdelavo primerne površine v lasti Ainujev, sedaj poimenovanih 'nekdanji staroselci' (jap. *kyūdojin*), jih je bilo treba najprej razlastiti in pregnati z rodovitne zemlje; že v prvi polovici 18. stoletja so jih začeli prikazovati kot »coklo napredka« samega Hokaida (Oguma 2009: 53).

Svoje ravnanje so kolonialni uradniki praviloma upravičevali z razlago, ki ne bi bila tuja niti njihovim evropskim sodobnikom in so jo pozneje s pridom izkoriščali v drugih delih imperija: Ainuji so primitivna in nerazvita rasa, zato je kolonialni projekt upravičljiv in neizbežen (Weiner 1997: 112). Da bi slednji ustrezali predstavam o običajnem Japoncu, so kolonialni uradniki Ainuje silili v sedentarni način življenja, ki so jim ga pred tem praviloma odrekli. Tako je, sodi Hanami Makiko (1995: 125), vlada v Tokiu ubila »tri muhe na en mah«: zagotovila je zemljo za priseljence iz drugih delov Japonske, izrabila staroselsko delovno silo za njeno kultivacijo in zaščitila Ainuje, ki so že bili iztrgani iz predhodnega načina življenja. Omenjeno etiketiranje Ainujev in pozneje tudi drugih koloniziranih kot »lenih, neumnih in zaostalih« je hkrati implicitno sporočalo, da so Japonci njihovo diametralno nasprotje. Japonska imperialna ekspanzija je namreč potekala z roko v roki s konstrukcijo nacionalne identitete; iz dihotomnih prebivalcev japonskega arhipelaga je morala ustvariti nacijo, ki se bo dojemala kot enovita celota. Prva japonska kolonija je tako privzela vlogo »imperialnega laboratorija«, Hokaido je postal kraj preizkušanja kolonialnih strategij, pozneje uporabljenih v številnih drugih »prekomorskih« kolonijah Velikega japonskega imperija.

Kolonizacija otočja Ryūkyū je v nasprotju s tisto Ezochija potekala postopoma, saj so japonske imperialne elite v maniri evropskih sodobnikov v različnih kolonijah v procesu konsolidacije nadoblasti uporabljale *ad hoc* strategije. Če-

prav je imela Okinava v japonskem imperialnem imaginariju 'v ekspanziji proti jugu' (jap. *teikoku no nanmon*) vlogo »odskočne deske«, je uradno postala del Japonske šele leta 1879. Japonski načrti teritorialnih osvajanj pa niso prezrli vloge Okinavcev v promoviranju doktrine *nanshin*, ki je Jugovzhodno Azijo in pacifiška otočja obravnavala kot del japonske interesne sfere. Ekspanzionistične težnje so upravičevali s trgovskimi stiki, celo z migracijami, ki so bile med Okinavo in Jugovzhodno Azijo intenzivne že stoletja pred priključitvijo k Japonski.⁴ Lokalne izkušnje, znanja, prednosti, križe in težave so ideologi in agenti Velikega japonskega imperija namenoma izkoriščali, zato je bil delež migrantov z najjužnejšega dela kolonialne metropole na Tajvanu in v Mikroneziji nesorazmeren v primerjavi s sodržavljeni iz preostalih delov Japonske, poudarja Tessa Morris-Suzuki (Spletni vir 1). Da je bilo imperialnim elitam v Tokiu kaj malo mar za živeče na robovih kolonialne metropole, na Okinavi in Hokaidu, dokazujejo podatki o nižjem življenjskem standardu, pismenosti, izobrazbi in krajši življenjski dobi tamkajšnjih staroselcev (Allen 2009: 188).

Priključitev Tajvana japonskemu imperiju je bila bolj posledica spleta okoliščin kot rezultat premišljene strategije japonskih političnih voditeljev. Navdušena nad veličastnimi zmagami na kopnem in morju v vojni s kitajskim cesarstvom v letih 1904–1905 je japonska javnost pričakovala »teritorialno zadoščenje«, kar so potihoma podpirale tudi politične elite, ki so želele z novo kolonijo povečati mednarodni ugled (imperialne) države. Odnos različnih etničnih skupin na otoku do kolonialne nadoblasti je bil skozi celotno obdobje polstoletne japonske prisotnosti raznolik; spreminjal se je v korelaciji s kolonialnimi politikami vladajočih, ki so se bile hkrati prisiljene nenehno prilagajati zahtevam in reakcijam »inferiornih drugih«. Medtem ko so nekatere skupine staroselcev japonsko zavzetje otoka sprejele z odprtimi rokami, Takahashi (2006: 169) navaja, da je bil upor domačinov srdit, mrtvih na obeh straneh pa precej. Sprva so se japonski nadoblasti upirali tajvanski Kitajci – konec 19. stoletja je njihova skupnost štela 2,5 milijona prebivalcev (Oguma 2002: 37) – ki so ob japonski invaziji celo razglasili republiko Tajvan, a je samooklicana neodvisnost trajala le tri tedne. Številni staroselci, ki jih je japonski kolonialni aparat poimenoval *banjin* ('barbari') oziroma *seiban* ('divjaki'), so od imperija dejansko pričakovali zaščito pred omalovaževanjem in materialnim izkoriščanjem pripadnikov hanskega ljudstva, toda kmalu so doživeli bridko razočaranje. Odnos japonskih kolonialnih aparatčikov do Tajalov in drugih staroselcev je bil enako prezirljiv kot prej do Ainujev ali pozneje do Korejcev, saj so bili okarakterizirani kot »zaostali, degenerirani

2 Skupno ime za Hokaido, Sahalin in Kurile pred obdobjem *Meiji* (1868–1912).

3 Kljub temu Shiode (2009: 101) poudarja, da je bilo v zadnjem desetletju 19. stoletja število japonskih emigrantov, ki so se odločili za Hokaido, približno enako številu tistih, ki so se preselili na Havaje.

4 Najbolj priljubljena destinacija japonskih emigrantov v Jugovzhodni Aziji so bili sicer Filipini, kjer je na pragu druge svetovne vojne živel 25.000 Japoncev, medtem ko je imela kolonialna metropola, današnja Japonska, približno 70 milijonov prebivalcev.

in nesposobni ceniti bogastvo, ki ga posedujejo» (Weiner 1997: 110).

Naslednja etapa japonskega ekspanzionizma je bila Koreja oziroma Chōsen, kot so jo poimenovali v obdobju kolonizacije. Prvi načrti o njenem zavzetju so segali v leto 1873, a so se uresničili komaj leta 1910.⁵ Strateški pomen Koreje za japonski imperij se je pomembno okreplil po zasedbi Mandžurije leta 1931, ko je postala nekakšen most med kolonialno metropolo in omenjeno azijsko različico Neodvisne države Hrvaške (NDH). Čeprav so bili kolonizirani vedno okarakterizirani kot »nepopolni Japonci« (Asano 2010: 110) in je japonski imperij, podobno kot zahodne imperialne velesile, različnim ljudstvom vladal različno (Yamamuro 2000: 19), podjarmljene pa izkoriščal za prisilno delo in tudi prostitucijo pa ni nikoli stremel k tako radikalnim kolonialnim politikam kot tretji rajh s holokavstom. Kolonizirani so bili razvrščeni v dve kategoriji: v prvo so oblikovalci imperialnih politik uvrščali staroselce z Okinave in s Hokaida, Tajvana, iz Koreje, Mandžurije ter severne Kitajske; v drugo pa ljudstva iz preostalih kolonij (Beasley 1987: 255). Vse so obravnavali kot manjvredne Japoncem, vendar so imeli tisti na dnu omenjene hierarhične lestvice še nekoliko manj pravic od onih iz prve skupine.⁶

Ozemeljske pridobitve Velikega japonskega imperija so po prvi svetovni vojni izgubile zagon, čeprav je na mirovni konferenci v Versaillesu pridobil protektorat nad Mikronezijo, pred tem nemško kolonijo. Geopolitične spremembe po pojavu Wilsonove doktrine niso bile naklonjene nadaljnjemu širjenju imperija, a to ni zaustavilo političnih elit v Tokiu pred implementacijo novih ekspanzionističnih načrtov. Že pred uradno razglasitvijo neodvisne države Mandžukuo (Manshūkoku) marca 1932 – kar je bil le (ne)spreten japonski maneuver, da bi zakrili njen marionetni značaj – je bila Mandžurija prostor, kamor so se stekali valovi priseljencev s Korejskega polotoka. K emigraciji so Korejce silili kolonialni uradniki, ki so si od tega obetali ekonomske in politične koristi za kolonialno metropolo. S tem manevrom so namreč zmanjšali demografski pritisk na japonski arhipelag, povečali proizvodnjo riža in drugih žitaric v Mandžuriji in, dodaja Parkova (2000: 196–197), z naseljevanjem kolonialnih podložnikov krepili prisotnost in moč japonskega imperija v pokrajini. Nadalje je odhod množice obubožanih kmetov brez zemlje zmanjševal možnosti za upor 'nepokornih' (jap. *futei*) Korejcev, ki bi lahko na polotoku zanetili vseljensko vstajo v podobnem obsegu kot leta 1919.

5 Korejski polotok si je sicer konec 16. stoletja kar dvakrat prizadeval zavzeti že Toyotomi Hideyoshi (1536/7–1598), ko je želel prodreti na Kitajsko, a neuspešno.

6 Omenjena percepcija je temeljila na predimperialnem razumevanju »Japonske« in poznanega sveta, ki je slednjega razdelila v dve skupini. V prvo kategorijo, imenovano *ikoku*, so med drugim sodili prebivalci Kitajske, Koreje, kraljestva Ryūkyū, Ainuji, v drugo, imenovano *gai-i*, pa prebivalci Holandije, Indonezije, Tajske itn. (glej Morris-Suzuki 1996: 83).

Odnosi med Japonsko in njenimi kolonijami nikakor niso bili tako enoznačni in manihejski, kot se mogoče zdi na prvi pogled. Želje kolonialnih uradnikov so neredko trčile ob družbeno realnost tako na imperialni periferiji kot v kolonialni metropoli, zato so bili nenehno prisiljeni prilagajati strategije svojega vladanja koloniziranim. Še več, po izbruhu druge vojne s Kitajsko leta 1937 so postale kolonialne politike v celoti podrejene cilju dokončne vojaške zmage Tokia nad zahodnimi velesilami, primarno Američani, ki pa so potek vojne kmalu obrnili sebi v prid in Japoncem prizadejali boleč vojaški poraz. Slednji pa je v desetletjih hladne vojne odločilno vplival na podobo japonske družbe, kot jo poznamo danes.

Formativna leta japonske antropologije

Antropologija kot akademska disciplina se je na Zahodu dokončno uveljavila v poznem 19. stoletju oziroma na začetku 20. stoletja, torej v obdobju prosperitete modernistične misli in na vrhuncu zahodnjaške imperialne ekspanzije (Rapport in Overing 2003: 10–11). Začetki japonske 'antropologije' (jap. *jinruigaku*) segajo v osemdeseta leta 19. stoletja, natančneje v leto 1884, ko je skupina nadobudnih študentov današnje tokijske univerze, ustanovljena je bila le sedem let pred tem, v želji po raziskovanju starodavne japonske zgodovine organizirala debatni krožek *Jinruigaku no tomo* (Prijetelji antropologije), iz katerega je pol stoletja pozneje nastalo japonsko antropološko združenje (Oguma 2002: 7; Yamashita 2006: 177). Glavni povod za navdušenje peščice vedoželjnih posameznikov nad antropologijo je bila želja ovreči trditve ameriškega profesorja zoologije in fiziologije na tokijski univerzi, Edwarda Sylvestra Morseja (1838–1925), ki je na podlagi analiz kosti, najdenih med arheološkimi izkopavanji prazgodovinskih gomil v Ōmoriju, menil, da so starodavni prebivalci japonskega otočja iz obdobja *Jōmon* prakticirali kanibalizem (Low 2012: S59; Yamashita, Bosco in Eades 2004: 3).⁷ *Spiritus agens* krožka je bil nadvse vedoželjni študent biologije Tsuboi Shōgorō (1863–1913), ki je trdil, da morajo Japonci sami raziskovati izvore lastne kulture. Želja po dodatnem znanju ga je vodila v Anglijo in Francijo, po vrnitvi s triletnega študijskega bivanja v Evropi pa je leta 1892 postal prvi profesor antropologije na tokijski univerzi, čeprav je bil oddelek za antropologijo uradno ustanovljen komaj aprila 1939 (Nakao 2005: 24; Shimizu 1999: 124). Konec 19. stoletja je bilo navdušenje nad antropologijo na Japonskem tako veliko, da je imelo društvo po dveh letih delovanja že več kot 200 članov, trdi Low (2012: S59). Leta 1886 je začela izhajati strokovna revija *Tōkyō jinruigaku zasshi* (*Tokijska antropološka revija*), v kateri so spočetka svoje prispevke objavljali predvsem zdravniki, ki so se zanimali za fizično antropologijo, arheologi, zgodovinarji in ljubiteljski etnologi (Nakao

7 Terazawa (2005: 84) ugotavlja, da je bil Morse tisti, ki je na Japonsko vpeljal Darwinova prelomna spoznanja o evoluciji.

2005: 20–21).⁸ Iz tega je mogoče sklepati, da je bila sprva situacija na Japonskem precej podobna tisti na evropskem kontinentu, kjer je bila v prvi polovici 20. stoletja antropologija sinonim za fizično antropologijo (Baskar 1993: 234). Postopna razširitev raziskovanja na socialnoantropološke teme se je uveljavila šele leta 1895 s prvo japonsko »prekomorsko« kolonijo, to je Tajvanom.

Na tem mestu je treba takratno navdušenje dela japonskih intelektualnih elit nad antropologijo postaviti v širši kontekst sprejemanja tujih idej in tehnologij po koncu 250-letnega obdobja samoizolacije. Omejeni stiki z zunanjim svetom so samoumevno vplivati tudi na parcialno japonsko poznavanje trendov v sodobni evropski znanosti in industriji, ki je bila konec 18. stoletja priča prvi industrijski revoluciji. Kljub temu so nekateri privilegirani posamezniki skozi celotno obdobje *sakoku* vzdrževali intelektualne stike z zahodnimi učenjaki, kar je rezultiralo v tako imenovanem 'nizozemskem učenju' (jap. *rangaku*), ko so nizozemski trgovci iz Evrope prinašali monografije o sodobni znanosti in medicini. Po vnovični vzpostavitvi mednarodnih stikov so Japonsko preplavili profesorji, tehnologi in svetovalci, ki naj bi državi pomagali nadoknaditi zamujeno in jo tako 'civilizirali in prosvetlili' (jap. *bunmei kaika*). Pri tem pa izmenjava ni bila zgolj enostranska, da bi osvojili nova znanja, so v nasprotno smer odhajali tudi številni Japonci, ki so se po nekajletnem znanstvenem izpopolnjevanju praviloma vračali v domovino.

Eden med njimi je bil tudi Tsuboi, ki je bil vse do svoje smrti leta 1913 osrednja figura v japonski antropologiji. Posledično je bilo dolga desetletja njeno osrednje vprašanje, kdo so bili prvotni prebivalci japonskega arhipelaga. V žgoči razpravi sta se oblikovala dva tabora, ki sta bila konceptualno daleč vsaksebi. Tsuboi je skupaj s somišljeniki vztrajno trdil, da to nikakor niso bili Ainuji, ampak je primat pripisoval ljudstvu, ki ga je poimenoval Koro-pok-guru. Kot zapiše Askew (2002: 140), je temu ugovarjala skupina raziskovalcev, zbrana okoli uglednega fizičnega antropologa Koganeija Yoshikiya (1858–1944), ki je v osemdesetih letih 19. stoletja objavil precej znanstvenih člankov o povezavi med Japonci in Ainuji (Nobayashi 2003: 145). Tsuboi se je pri svojih trditvah opiral na izsledke arheološke raziskave, ki jo je leta 1888 opravil na Hokaidu in so po njegovem mnenju pričali o specifični materialni kulturi in bivališčih domnevnih staroselcev, medtem ko je Koganei svojo teorijo dokazoval z analizami okostij Ainujev, ki jih je zbral med arheološkimi izkopavanji in jih primerjal z najdbami iz obdobja *Jōmon* (Low 2012: S59). Tsuboijevo teorijo je dokončno izpodbil Torii Ryūzō (1870–1951), saj je odkril, da so plemena Ainujev na Kurilih prav tako živela in uporabljala podobno lončenino, kot jo je »oče japonske antropologije« pri-

pisal ljudstvu Koro-pok-guru, ugotavlja Terazawa (2005: 86–87). Obenem je Torii verjel, da so že v prazgodovini Ainuji in Japonci sobivali na japonskem otočju, vendar so bili prvi rasno inferiorni (Low 2012: S61).⁹

Čprav jih ni imel za prvotne naseljence japonskega otočja, je Tsuboi spodbujal izrazito naklonjenost do Ainujev, ki jih je želel preobraziti v kmete, saj jih je percipiral kot enakovredne preostalim imperialnim podložnikom (Oguma 2002: 59). Kljub temu ga njegova afiniteta do staroselcev s Hokaida na industrijski razstavi v Osaki leta 1903 ni ovirala pri predstavitvi njihovega »primitivnega« načina življenja v »avtentičnem okolju«, zapiše Weiner (1997: 114). Tsuboijevo razmišljanje je treba razumeti v širšem kontekstu tistega časa, saj je na splošno v viktorijanski dobi antropologe »prevevalo optimistično zaupanje v tehnološki napredek in obenem v evropski kolonializem«, zato so mnogi med njimi verjeli, da je njihova dolžnost »civilizirati divjake« širom sveta (Eriksen 2009: 21–22).¹⁰ Omenjenemu navkljub je v antropološki misli 19. stoletja prevladovalo tudi izrazito statično pojmovanje proučevanih. Keesing (1993: 27) tako zapiše, da je »etnologija 19. stoletja »primitivna« ljudstva označevala s konservativno silo tradicije, pomanjkanjem individuacije v načinu, kako so živeli svoja življenja, z neverjetno silo družbene konvencije«.

Na razvoj in oblikovanje antropologije, lingvistike in arheologije v Velikem japonskem imperiju je odločilno vplivalo dejstvo, da so bili »primitivni drugi« (beri Ainuji) trdno pod kontrolo in geografsko blizu, meni Siddle (1997: 137–138), zato so lahko kadarkoli postali predmet raziskovanja (prim. Yamashita 2006: 180). Kolonialni status jih je izrazito deprivilegiral, zato niso imeli nobenega vzvoda moči, s katerim bi lahko raziskovanja željnim posameznikom preprečili posegati v svoje domove in grobove; znanstvena vedoželjnost je upravičevala vse, nadaljuje Siddle (1997: 142).¹¹ Nasprotno Oguma (2002: 54) poudarja, da je bila raziskovalna radovednost japonskih antropologov že od samega pojava japonske antropologije izrazito introvertirana, saj so se le redko lotili proučevanja načinov življenja koloniziranih, osrednjo pozornost so namenjali raziskavam o izvoru Japoncev (prim. Yamashita, Bosco in Eades 2004: 6). Podobno sodi Yamashita (2006: 177), ki japonsko antropološko misel označi za izrazito nacionalistični projekt. Kljub temu menim, da takšno pojmovanje prezre precej obsežen del japonskih antropologov. Etnografsko raziskovanje prenekaterega je bilo namreč tesno

9 Začetnik folkloristike na Japonskem, Yanagita Kunio (1875–1962), pa je celo menil, da je bilo otočje ob naselitvi »Japoncev« neposeljeno (Oguma 2002: 199).

10 Etnocentrična percepcija sveta, ki je poudarjala večvrednost kavkazijske rase in zahodnjaških kultur ter jezikov, je v začetku 20. stoletja v Evropi prevladovala tako med antropologi kot laiki, trdi Goodenough (2002: 423).

11 Zanimanje za Ainuje kot »rasne druge« ni bilo omejeno zgolj na antropologe, izrazito je bilo tudi med laiki (Terazawa 2005: 87).

8 Zgolj za primerjavo: *American Anthropologist* je prvič izšla leta 1899 (Yamashita 2004: 91).

povezano s porajanjem japonskega imperija in z njegovimi kolonialnimi politikami (Nakao 2005: 20, 31), kar potrjuje ugotovitev Stolerjeve in Cooperja (1997: 13), da so imperialne ekspanzije v 19. in 20. stoletju odločilno sooblikovale znanost imperialnih držav. Še več, Yamashita (2004: 96) navaja ugotovitve Sekimota Teruoja, da japonski antropologi nenehno, kolikor je le mogoče, težijo k raziskovanju najbolj perifernih območij, zato so se v imperialnem obdobju namesto kolonialni metropoli raje posvečali Sahalinu, Koreji, Tajvanu, Mikroneziji itn.

Nakao Katsumi (2005: 21) kot prelomno za japonsko antropologijo označi leto 1895, ko je japonski imperij koloniziral Tajvan, medtem ko drugi (npr. Yamashita, Bosco in Eades 2004: 4) metodološko prelomnico datirajo v drugo desetletje 20. stoletja, ko naj bi se raziskovalno polje japonskih antropologov preusmerilo z izvorov Japoncev in njihove kulture na »kolonizirane druge«. Kakorkoli, v začetnem obdobju nadvlade Tajvana sta se etnološkim raziskavam lokalnega prebivalstva največ posvečala Torii Ryūzō in Inō Kanori (1867–1925).¹² Čeprav sta pred odhodom na teren oba kanila ustvariti sodoben sistem nomenklature in klasifikacije tajvanskih staroselcev, sta se njuni raziskovalni poti kmalu po prihodu na otok ločili.¹³ Medtem ko se je Inō posvetil kitajski skupnosti na Tajvanu oziroma tistim predelom otoka, ki so bili pred prihodom japonskih zavojevalcev pod administrativno nadoblastjo dinastije Qing, se je Torii usmeril v proučevanje »pristinega« Tajvana, obvarovanega pred vplivi hanskimi prišlekov. Popolnoma se je posvetil raziskovanju fenotipskih značilnosti različnih skupin staroselcev, migracijam in mešanju ras, a je pri tem skoraj v celoti zanemaril njihove interakcije s hanskimi Kitajci, dodaja Barclay (2001: 123–124, 117).

Na splošno je bilo Toriijevo raziskovanje tesno povezano z japonsko imperialno ekspanzijo v Azijo, poudarja Yamashita (2006: 179).¹⁴ Pri tem je bil pomen njegove-

ga raziskovanja izrazito večplasten, saj je imperialne elite oskrboval s prepotrebnimi informacijami o »barbarih« na imperialni periferiji, a hkrati z dokazovanjem domnevnih stikov in povezav med kolonizatorji in koloniziranimi v starodavni preteklosti legitimiral japonsko imperialno ekspanzijo (Askew 2002: 143). A njegovo znanstveno publiciranje ni bilo omejeno zgolj na Japonsko, saj je Torii nekaj svojih antropoloških razprav objavil tudi v francoščini in angleščini (Askew 2002: 141, op. 22), kar po mnenju nekaterih (npr. Nakao 2005: 21) dokazuje, da so bila dela japonskih antropologov znana tudi v Evropi in Amerikah. Toriijeva zapuščina obsega še skoraj 2000 fotografij, ki jih je posnel med svojimi terenskimi raziskovanji širom Azije, zapiše Suenari (Spletni vir 2), zato ga številni štejejo za pionirja vizualne antropologije na Japonskem.

Institucionalizacija antropologije

Podobno kot njihovi evropski sodobniki so japonski antropologi v prvi polovici 20. stoletja, še zlasti v zadnjih letih obstoja imperija, praviloma delovali pod okriljem osrednjih univerz in inštitutov v kolonialni metropoli, ki jih je financirala vlada v Tokiu, ali uradov v sklopu kolonialnih uprav (Sugishita 2008: 146; Yamashita, Bosco in Eades 2004: 5).¹⁵ Nakao (2005: 22) poudarja, da je bil že leta 1905 na Tajvanu ustanovljen posebni urad, ki je imel nalogo proučevati lokalne običaje, saj so želeli kolonialni uradniki zakonske predpise o uporabi zemlje čim bolj približati običajnemu pravu domačinov. Posledično so bili nekateri japonski antropologi močno vpeti v samo kolonialno birokracijo širom imperija. Karatani (1991: 205) navaja razmišljanje Muraija Osamuja, da je imel Yanagita Kunio pomembno vlogo pri aneksiji Koreje, zato se je je pozneje v svojih raziskovanjih izogibal; niti sam ni v svojih spominih nikoli pojasnil, kakšen je bil dejansko njegov prispevek (Oguma 2002: 176).

Sočasno s konsolidacijo imperija je antropologija dobila svoje mesto tudi v akademskih institucijah, ki jih je vlada v Tokiu ustanovljala v samih kolonijah. Od leta 1924 so antropologijo tako poučevali na Korejskem polotoku, in sicer na novoustanovljeni univerzi v današnjem Seulu, vendar še vedno na katedri za anatomijo. Zato ni presenetljivo, da je Ueda Tsunekichi (1887–1966) svoje raziskovanje od začetka tridesetih let pa vse do razpada imperija osredotočil na proučevanje fenotipskih značilnosti Korejcev. Pri tem je menil, da so variacije znotraj etnične skupine Japoncev večje kot tiste med Korejci iz osrednjega dela polotoka in Japonci iz regije Kinki, danes znane pod imenom Kansai. Kot dodaja Nobayashi (2003: 145–146), so takšna »znanstvena« dognanja seveda legitimirala nasilno kulturno asimilacijo Korejcev, a pozablja, da so hkrati tudi

12 Emiko Ohnuki-Tierney (1993: 92) sicer zapiše, da je terensko delo v japonsko antropologijo uvedel Yanagita Kunio, vendar so se njegove epistemološke predpostavke precej razlikovale od tistih Bronislawa Malinowskega (1884–1942), saj je neumorno trdil, da je kulturna afiniteta med proučevano skupnostjo in etnografom nujni prvi pogoj, da lahko slednji doseže celosten uvid v bistvo raziskovanega (DuBois 2006: 58–59).

13 Ne smemo pozabiti, da se je Malinowski na Trobriandske otoke odpravil komaj leta 1914 (Yamashita 2004: 92).

14 Podrobnejši pregled krajev Toriijevih terenskih raziskav predstavi Askew (2002: 142–143), ki med drugim poleg Tajvana omenja še Kurilsko otočje, Mandžurijo, Korejo itn. Suenari (Spletni vir 2) ugotavlja, da je k Toriijevemu navdušenju nad raziskovanjem ljudstev z imperialne periferije precej doprinesel zgodovinar Shiratori Kurakichi (1865–1942), ki je v želji po razvozanju enigme o izvoru japonske etnične skupnosti poudarjal pomen raziskovanja preteklosti Korejskega polotoka in Kitajske (glej Oguma 2002: 238). Ob tem je verjel, da lahko azijski (beri japonski) intelektualci globlje doumejo azijsko kulturo kot njihovi evropski ali ameriški kolegi (Yamashita 2004: 93). Superioren odnos do zahodnjaških raziskovalcev na Japonskem je občasno prisoten še danes.

15 V nasprotju z zahodnjaškimi kolegi so japonski antropologi preskočili začetno fazo »antropologije iz naslanjača«, meni Shimizu (1999: 131).

implicitno agitirala za nadaljnjo imperialno ekspanzijo, ki bi antropologom omogočila nove terene. Nasprotno Yamashita (2004: 93) bolj poudarja pomen oddelka za sociologijo, ki naj bi spodbujal etnografsko raziskovanje v Koreji, pri čemer so vse do konca kolonialnega obdobja na univerzi v Seulu prevladovali japonski študenti, korejskih je bilo le za vzorec (Seth 2010: 62).

Postopoma so tisti antropologi, ki so bili locirani v Koreji, svoje raziskovanje razširili na Mandžurijo, Mongolijo, Tajsko in Novo Gvinejo (Nakao 2005: 22, 23).¹⁶ Tako se niso bistveno razlikovali od evropskih pendantov, ki so se v imperialnem obdobju pretežno posvečali raziskovanju koloniziranih. Kljub temu Yamashita (2004: 96) dodaja, da je med skupinama obstajala temeljna razlika, in sicer so prvi često proučevali ljudstva v Vzhodni Aziji, ki so jim bila (kulturno) podobna, medtem ko so se zahodnjaški antropologi osredotočali na radikalno drugačna ljudstva Afrike in Azije.

Začetki raziskovanja Oceanije segajo v drugo polovico 19. stoletja, ko se je proučevanja staroselskih družb na oddaljenih otočjih lotil ljubiteljski etnograf Suzuki Keikun (1854–1938). Čeprav je zatrjeval, da so njegovi zapisi plod lastnih terenskih raziskav, se je pozneje izkazalo, da je marsikatero ugotovitev prepisal iz del zahodnjaških avtorjev, poudarja Shimizu (1999: 127–8). Kot dodaja v nadaljevanju (Shimizu 1999: 138), Mikronezija niti po pripojitvi k japonskemu imperiju leta 1919 ni bila predmet tako obsežnih raziskav kolonialnih nadoblasti kot Tajvan ali Koreja. V nasprotju z uradniki pa so »eksotična« pacifiška otočja pritegnila pozornost nekaterih amaterskih etnografov, med njimi Matsuoka Shizuoja (1878–1936) in Hijikate Hisakatsuja (1900–1976). Matsuoka je bil sicer namestnik poveljnika bojne ladje Tsukuba, ki je leta 1914 sodelovala pri zavzetju nekaterih delov Karolinskega otočja. Dobro desetletje pozneje (1927) je izdal monografijo z naslovom *Mikronesia minzokushi* (*Etnografija Mikronezije*), v kateri je obravnaval različne aspekte staroselskih družb, od zgodovine, geografije do družbene strukture in sistema verovanja (Yamashita 2004: 99–100). A tudi njegove ugotovitve niso bile rezultat mukotrpnega terenskega dela, ampak so temeljile na sekundarni literaturi in vprašalnikih, ki so jih zanj naokoli razpošiljali kolonialni upravniki (Shimizu 1999: 139). Popolnoma drugačen pristop je ubral kipar in pesnik Hijikata, ki je želel ubežati »civilizaciji« na Japonskem in se sprva preselil na Palao, vendar se je po dveh letih bivanja naveličal tudi tamkajšnjega življenja in se skupaj s tesarjem Sugiuro Sasukujem preselil na otoček Satawal, kjer je ostal kar sedem let. Svoja opažanja o domačinski kulturi je objavil v nekaj člankih, dodaja Shimizu (1999: 140), a se dosledno vzdržal kakršnekoli analize oziroma primerjave, vse je ostalo

pri goli deskripciji. Poklicni antropologi so Mikronezijo odkrili precej pozno, in sicer v drugi polovici tridesetih let minulega stoletja, ugotavlja Shimizu (1999: 141–143), njihovo terensko delo pa je bilo kmalu prekinjeno zaradi izbruha vojne z ZDA. Med njimi je bil verjetno najbolj znan Sugiura Ken'ichi (1905–1954), ki se je med letoma 1938 in 1941 po naročilu kolonialne uprave lotil proučevanja načina življenja lokalnega prebivalstva (Tomiyama 1997: 207).

Kljub temu da je bilo Japonsko etnološko društvo ustanovljeno šele leta 1934, so bile etnološke raziskave skupaj s fizičnoantropološkimi in z arheološkimi v japonski antropologiji seveda prisotne že prej (Nakao 2005: 19, 20). Že dve desetletji pred tem je Torii predlagal oblikovanje posebne znanstvene discipline *Tōyō minzokugaku* oziroma 'etnologije Orienta', ki naj bi nadomestila splošno etnologijo. A njegov predlog spremembe metodološke paradigme, ki je želela razširiti polje raziskav japonskih antropologov tudi na ljudstva, ki (še) niso bila del japonskega imperija, ni bil sprejet (glej Shimizu 1999: 133; Yamashita, Bosco in Eades 2004: 3). Miniti sta morali dve desetletji, da je novoustanovljeno etnološko društvo začelo spodbujati komparativno raziskovanje kultur različnih ljudstev in se ni želelo omejiti zgolj na japonsko nacijo (Shimizu 1999: 147–148). Posledično se je zlagoma večala diskrepanca med tistimi, ki so se usmerili v proučevanje folkloristike in etnologije (*Volkskunde*), in onimi, ki so prisegali na komparativno etnologijo (*Völkerkunde*) (Yamashita, Bosco in Eades 2004: 4–5).¹⁷ Leta 1935 je bilo na pobudo Yanagite ustanovljeno društvo za folkloristiko (Sugishita 2008: 145),¹⁸ dve leti pred razpadom imperija pa še Inštitut za etnične študije (*Minzoku kenkyūjo*), ki naj bi tvorce ekspanzionističnega projekta v kolonialni metropoli oskrboval s podatki o ljudstvih, živečih na obrobju imperija (Nakao 2005: 29).¹⁹ Kot poudarjata Shimizu in van Bremen (2003: 1, 2), so bila trideseta leta in prva polovica štiridesetih let minulega stoletja obdobje izrazite prosperitete japonske antropologije oziroma družboslovja in humanistike na splošno, saj se je močno povečalo število raziskav in zaposlitev, kar je bila posledica dejstva, da je vlada v Tokiu vse družbene sfere mobilizirala za totalno vojno (1931–1945). A finančna darežljivost oblastnikov seveda ni bila brezpogojna, etnografske raziskave so morale biti podrejene enemu in edinemu cilju, zmagi v vojni s sovražnikom, zato so bile precej tendenciozne in okužene z ideologijo.

17 Askew (2002: 137–138) meni, da je bila japonska antropologija na splošno bližje *Volkskunde* kot *Völkerkunde*.

18 Yanagita je bil eden redkih intelektualcev, ki je v evforiji imperialne ekspanzije podpiral teorijo o Japoncih kot homogeni etnični skupnosti (Oguma 2002: 175).

19 Leto poprej, torej 1942, se je Japonsko etnološko društvo prostovoljno razpustilo, njegovi vodilni člani pa so se pridružili vladnemu projektu (Shimizu 1999: 152).

16 Ko je bila konec tridesetih let ustanovljena mandžurska univerza, so tudi na njej poučevali antropologijo (Shimizu in van Bremen 2003: 2).

Sklep

Čprav so (pre)nekateri med njimi (zasebno) nasprotovali kolonialnim politikam Velikega japonskega imperija (glej Nakao 2005: 23, 32),²⁰ ni mogoče zanikati dejstva, da je kolonializem močno vplival na delovanje japonskih antropologov (prim. Shimizu in van Bremen 2003: 3). Sugishita Kaori (2008: 145, 146) celo zapiše, kako ni nobenega dvoma o tem, da je imperializem etnologiji omogočal ne le dostop do »drugih«, ampak vedi priskrbel tudi *raison d'être*,²¹ Shimizu (1999: 125) temu ugovarja in zapiše, da sodobna antropologija na Japonskem ni nastala v eksplisitni povezavi z imperialnimi ideologijami. Tudi Suenari (Spletni vir 2) na primeru Kitajske in Tajvana trdi, da kolonialne institucije niso mobilizirale antropologov za osvajalne pohode, ampak je bila večina terenskih raziskav narejena na pobudo antropologov samih, zato so bile posledično neaplikativne in niso posebej koristile niti kolonialni upravi niti cesarski vojski (prim. Barclay 2001: 124; DuBois 2006: 53).

Shimizu (1999: 135) nadalje omenja, da kolonialni upravitelji na Tajvanu inštituta za etnologijo na tamkajšnji univerzi niso imeli pretirano v čsluh in so bili pri njegovem financiranju precej skopi, posledično je bila obsežna raziskava staroselskih ljudstev na otoku neizvedljiva. A nezaupljivost, celo prezir do antropologije nista bila prisotna le na Japonskem. S podobnimi težavami so se soočali njihovi evropski kolegi, tudi britanski. Tako Kuper (2005: 119) med drugim zapiše: »V britanski vladi in javnosti je bilo težko vzbuditi občutek za možno uporabo antropologije in isto nezanimanje so z njimi delile kolonialne oblasti.« Popoln antipod japonskemu in britanskemu imperiju je bil očitno nacistični, saj Schafftova (2002: 126–127) trdi, da so njegovi voditelji spoštovali mnenje in pričakovali pomoč ter aktivno participacijo antropologov v imperialni ekspanziji.

Tudi pri svojem formalnem povezovanju s kolonialnimi institucijami se japonska antropologija ni bistveno razlikovala od angleške socialne antropologije ali francoske etnologije, ugibam, zato s(m)o dandanašnji antropologi pogosto deležni očitkov, da je bila antropologija »dekla imperializma« – največkrat Ozirisovo vlogo zasedejo tovariši sociologi, ki bodisi ne poznajo bodisi nočejo priznati izvorov lastne discipline. Kritikom ogledalo nastavi Bourdieu, ko zapiše:

Tisti, ki se dandanes radi postavljajo za sodnike in se razveseljujejo s tem, da hvalijo in grajajo soci-

ologe in etnologe kolonialne preteklosti, bi storili bolje, če bi poskusili razumeti, kaj je bilo tisto, kar je pripravilo najlucidnejše in najbolj dobronamerne (katere sicer obsojajo), da niso doumeli nekaterih stvari, ki so danes samoumevne tudi najmanj razgledanim in najmanj dobronamernim opazovalcem. (Bourdieu 2002: 12)

To seveda ne pomeni, da si je treba zatiskati oči pred dejanji tistih, ki so v zavetju domnevnega »znanstvenega raziskovanja« storili najnižkotnejša dejanja. Kot poudari Gretchen Schafft (2002: 118), je ignoriranje vpletenosti nekaterih antropologov v zločinske rabote imperialnih podjetij v prvi polovici 20. stoletja za samo disciplino bolj škodljivo kot njihovo razkritje.

Pri tem se mi zastavlja vprašanje, če je mogoče proučevanje fiziognomije britanskih in avstralskih vojnih ujetnikov v japonskih zaporih, ki ga je prakticiral Uchida Gorō (Nobayashi 2003: 148), enačiti z dejavnostjo nemških in avstrijskih antropologov v nacističnem imperiju, ki so dobesedno odločali o življenju in smrti več deset tisoč prebivalcev okupirane Poljske (glej Schafft 2002: 127–128)? Japonski antropologi vsaj po mojem vedenju v nasprotju s tistimi v tretjem rajhu niso nikoli sodelovali pri genocidnih politikah imperija, a je bila japonska 'etnologija' (*minzokugaku*) zaradi svoje sprege z militaristično oblastjo v zadnjem stadiju obstoja Velikega japonskega imperija po njegovem razpadu izrazito kompromitirana. Posledično je izginila iz kurikula japonskih univerz, nadomestili sta jo 'kulturna' (*bunka jinruigaku*) oziroma 'socialna antropologija' (*shakai jinruigaku*), podčrtuje Nakao (2005: 31). Hkrati so bili zaradi izgube kolonij in omejenih stikov s tujino japonski antropologi prisiljeni svoje etnografske raziskave vse do šestdesetih let minulega stoletja ponovno osredotočiti zgolj na japonski arhipelag, predvsem na njegova ruralna območja, Okinavo in Hokaido. Šele z naraščanjem gospodarske moči in mednarodnega ugleda države, dodaja Yamashita (2004: 96), so komaj dve desetletji po propadu imperija ponovno začeli proučevati jugovzhodno Azijo, Afriko in preostale bolj oddaljene predele sveta (prim. Shimizu 1999: 157–158).

A elan, ki je gnal prve povojne generacije japonskih antropologov, da so svoje raziskave usmerili tudi v oddaljene kraje in tam živeča ljudstva, kot so na primer indijanski staroselci v Braziliji, je v zadnjem obdobju domnevno nekoliko splahnel. Kot mi je v enem od pogovorov, ki sva ga imela med mojim terenskim raziskovanjem na Japonskem pred slabim desetletjem, dejal profesor antropologije na elitni tokijski univerzi, Kimura Hideo, naj bi se japonski antropologi v svojih etnografskih raziskovanjih znova osredinjali pretežno na azijsko celino. Slednje ob tehtnem premisleku niti ni kakšna posebna epistemološka hiba, saj bo verjetno prej ko slej privedlo do še globlje kritične refleksije o povezavi med japonsko antropologijo in imperialno ekspanzijo v drugi polovici 19. in prvi polovici

²⁰ Verjetno sta bila antropolog Ishida Eiichirō (1903–1968) in ekonomist Yanaihara Tadao (1893–1961) najbolj ugledna intelektualca, ki sta izrazila odkrito nasprotovanje ekspanzionističnim in kolonialnim politikam japonskega imperija (Shimizu 1999: 155–156).

²¹ Asad (1991: 315) je v svojem razmišljanju o povezavi med evropskim kolonializmom in antropologijo do slednje nekoliko prizanesljivejši.

20. stoletja. A da bi japonski antropologi kdaj eksplicitno obsodili ravnanje svojih predhodnikov, ki so svoja raziskovalna načela na vrhuncu vojne vihre prodali belcebubu, verjetno ni realno pričakovati.

Literatura

ALLEN, Matthew: Okinawa, Ambivalence, Identity, and Japan. V: Michael Weiner (ur.), *Japan's Minorities: The Illusion of Homogeneity*. London: Routledge, 2009, 188–205.

ASAD, Talal: Afterword: From the History of Colonial Anthropology to the Anthropology of Western Hegemony. V: George W. Stocking, Jr. (ur.), *Colonial Situations: Essays on the Contextualization of Ethnographic Knowledge*. Madison (Wisc.) in London: University of Wisconsin Press, 1991, 314–324.

ASANO, Toyomi: The Collapse of the Japanese Empire and the Normalization of Its Relations with South Korea (1945–1965): Repatriation, Reparations, and External Assets Reconsidered. V: Kimitaka Matsuzato (ur.), *Comparative Imperiology*. Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University, 2010, 109–129.

ASKEW, David: Empire and the Anthropologist: Torii Ryūzō and Early Japanese Anthropology. *Japanese Review of Cultural Anthropology* 4, 2003, 133–154.

BARCLAY, Paul D.: An Historian among the Anthropologist: The Inō Kanori Revival and the Legacy of Japanese Colonial Ethnography in Taiwan. *Japanese Studies* 21 (2), 2001, 117–136.

BASKAR, Bojan: Etnologija Francije in socialna antropologija. V: Françoise Zonabend (av.), *Dolgi spomin: Časi in zgodovine v vasi*. Ljubljana: ŠKUC, Filozofska fakulteta, 1993, 229–249.

BEASLEY, William G.: *Japanese Imperialism 1894–1945*. Oxford: Oxford University Press, 1987.

DUBOIS, Thomas David: Local Religion and the Imperial Imaginary: The Development of Japanese Ethnography in Occupied Manchuria. *American Historical Review* 111 (1), 2006, 52–74.

ERIKSEN, Thomas Hylland: *Majhni kraji, velike teme*. Maribor: Aristej, 2009.

GOODENOUGH, Ward H.: Anthropology in the 20th Century and Beyond. *American Anthropologist* 104 (2), 2002, 423–440.

HANAMI, Makiko: Minority Dynamics in Japan: Towards a Society of Sharing. V: John C. Maher in Gaynor Macdonald (ur.), *Diversity in Japanese Culture and Language*. London: Kegan Paul, 1995, 121–146.

KARATANI, Kojin: The Discursive Space of Modern Japan. *Boundary 2* 18 (3), 1991, 191–219.

KEESING, Roger Martin: Ponovno o teorijah kulture. *Antropološki zvezki* 3, 1993, 23–32.

KUPER, Adam: *Antropologija in antropologi: Moderna britanska šola*. Maribor: Aristej, 2005.

LOW, Morris: Physical Anthropology in Japan: The Ainu and the Search for the Origins of the Japanese. *Current Anthropology* 53 (S5), 2012, S57–S68.

MORRIS-SUZUKI, Tessa: A Descent into the Past: The Frontier in the Construction of Japanese Identity. V: Donald Denoon idr.

(ur.), *Multicultural Japan: Palaeolithic to Postmodern*. Cambridge: Cambridge University Press.

NAKAO, Katsumi: The Imperial Past of Anthropology of Japan. V: Jennifer Robertson (ur.), *A Companion to the Anthropology of Japan*. Malden (Mass.) in Oxford: Blackwell Publishing, 2005, 19–35.

NOBAYASHI, Atsushi: Physical Anthropology in Wartime Japan. V: Akitoshi Shimizu in Jan van Bremen (ur.), *Wartime Japanese Anthropology in Asia and the Pacific*. Osaka: National Museum of Ethnology, 2003, 143–150.

OGUMA, Eiji: *A Genealogy of "Japanese" Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press, 2002.

OGUMA, Eiji: *"Nihonjin" no kyōkai: Okinawa, Ainu, Taiwan, Chōsen, shokuminchi shihai kara fukki undō made* [Meje Japonske: Od kolonialne nadvlade do gibanja za reintegracijo]. Tokio: Shin'yōsha, 2009.

OHNUKI-TIERNEY, Emiko: *Rice as Self: Japanese Identities through Time*. Princeton: Princeton University Press, 1993.

PARK, Hyun Ok: Korean Manchuria: The Racial Politics of Territorial Osmosis. *South Atlantic Quarterly* 99 (1), 2000, 193–215.

RAPPORT, Nigel in Joanna Overing: *Social and Cultural Anthropology: The Key Concepts*. London: Routledge, 2003.

SCHAFFT, Gretchen E.: Scientific Racism in Service of the Reich: German Anthropologists in the Nazi Era. V: Alexander Laban Hinton (ur.), *Annihilating Difference: The Anthropology of Genocide*. Berkeley in London: University of California Press, 2002, 117–134.

SENICA, Klemen: »Ječe narodov« ali tolerantne politične entitete: Zakaj misliti imperij drugače? *Glasnik SED* 1 (4), 2012, 46–57.

SETH, Michael J.: *A Concise History of Modern Korea: From the Late Nineteenth Century to the Present*. Lanham (Md.): Rowman & Littlefield Publishers, 2010.

SHIMIZU, Akitoshi: Colonialism and the Development of Modern Anthropology in Japan. V: Jan van Bremen in Akitoshi Shimizu (ur.), *Anthropology and Colonialism in Asia and Oceania*. Richmond: Curzon Press, 1999, 115–171.

SHIMIZU, Akitoshi in Jan van Bremen: Introduction. V: Akitoshi Shimizu in Jan van Bremen (ur.), *Wartime Japanese Anthropology in Asia and the Pacific*. Osaka: National Museum of Ethnology, 2003, 1–11.

SHIODE, Hiroyuki: Nation or Colony? The Political Belonging of the Japanese in Karafuto. *Social Science Japan Journal* 12 (1), 2009, 101–119.

SIDDLE, Richard M.: The Ainu and the Discourse of "Race". V: Frank Dikötter (ur.), *The Construction of Racial Identities in China and Japan: Historical and Contemporary Perspectives*. London: Hurst, 1997, 136–157.

STOLER, Ann Laura in Frederick Cooper: Between Metropole and Colony: Rethinking a Research Agenda. V: Frederick Cooper in Ann Laura Stoler (ur.), *Tensions of Empire: Colonial Cultures in a Bourgeois World*. Berkeley in London: University of California Press, 1997, 1–56.

SUGISHITA, Kaori: Japanese Anthropology and Desire for the West. V: Aleksandar Bošković (ur.), *Other People's Anthropologies: Ethnographic Practice on the Margins*. Oxford: Berghahn, 2008, 142–155.

TAKAHASHI, Tetsuya: The National Politics of the Yasukuni Shrine. V: Naoko Shimazu (ur.), *Nationalisms in Japan*. London: Routledge, 2006, 155–180.

TERAZAWA, Yuki: Racializing Bodies through Science in Meiji Japan: The Rise of Race-Based Research in Gynecology. V: Morris Law (ur.), *Building a Modern Japan: Science, Technology, and Medicine in the Meiji Era and Beyond*. New York in Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005, 83–102.

TOMIYAMA, Ichirō: Colonialism and the Sciences of the Tropical Zone: The Academic Analysis of Difference in “the Island Peoples”. V: Tani E. Barlow (ur.), *Formations of Colonial Modernity in East Asia*. Durham (N.C.) in London: Duke University Press, 1997, 199–221.

WEINER, Michael: The Invention of Identity: Race and Nation in Pre-war Japan. V: Frank Dikötter (ur.), *The Construction of Racial Identities in China and Japan: Historical and Contemporary Perspectives*. London: Hurst, 1997, 96–117.

YAMAMURO, Shin'ichi: The Evolving Meiji State: Its Dual Character as a Nation-State and Colonial Empire. V: Tadao Umesao, Takashi Fujitani in Eisei Kurimoto (ur.), *Japanese Civilization in the Modern World: XVI – Nation-State and Empire*. Osaka: National Museum of Ethnology, 2000, 9–24.

YAMASHITA, Shinji: Constructing Selves and Others in Japanese Anthropology: The Case of Micronesia and Southeast Asian Studies. V: Shinji Yamashita, Joseph Bosco in J. S. Eades (ur.), *The Making of Anthropology in East and Southeast Asia*. Oxford: Berghahn Books, 2004, 90–113.

YAMASHITA, Shinji: Somewhere in Between: Towards an Interactive Anthropology in a World Anthropologies Project. V: Joy Hendry in Heung Wah Wong (ur.), *Dismantling the East-West Dichotomy: Essays in Honour of Jan van Bremen*. London: Routledge, 2006, 177–182.

YAMASHITA, Shinji, Joseph Bosco in J. S. Eades: Asian Anthropologies: Foreign, Native, and Indigenous. V: Shinji Yamashita, Joseph Bosco in J. S. Eades (ur.), *The Making of Anthropology in East and Southeast Asia*. Oxford: Berghahn Books, 2004, 1–34.

Spletna vira

Spletni vir 1: MORRIS-SUZUKI, Tessa: Migrants, Subjects, Citizens: Comparative Perspectives on Nationality in the Prewar Empire; http://japanfocus.org/-tessa-morris_suzuki/2862, 26. 2. 2013.

Spletni vir 2: SUENARI, Michio: Chinese Anthropology in Japan: A View from Inside; <http://lucy.ukc.ac.uk/csacpub/china-out/01.suenari.html>, 22. 8. 2014.

Contemporary Japanese Perspectives on the Development of Anthropological Thought in Imperial Japan (1869–1945)

In his article, the author focuses on the development of the (social/cultural) anthropology in Japan, approximately from the 1880s until the collapse of the Great Japanese Empire. Firstly, he briefly analyses the main reasons for the formation of an anthropological association called *Jinruigaku no tomo* (Friends of Anthropology), which was established in 1884 by some enthusiastic students of the Imperial University of Tokyo. Its *spiritus agens* was the so-called father of the Japanese anthropology, Tsuboi Shōgorō (1863–1913), whose theories on the origin of the Japanese “race” were rejected immediately after his death by Torii Ryūzō (1870–1951). Torii was probably the Japanese anthropologist who benefited most from continuing Japanese territorial expansionism, which reached its peak in 1942. He did his ethnographic fieldwork in one colony after another, thus visiting Taiwan, Korea, Manchuria, etc. While his influence on the Japanese colonial policies was almost insignificant, it was his colleague Yanagita Kunio (1875–1962) who had a decisive role in Japanese annexation of the Korean peninsula. Moreover, most Japanese anthropologists nearly entirely compiled their research agendas in favour of the “total war” in 1940s. It was for such reasons that Japanese anthropology was subjected to radical changes after 1945. However, this mutual “interdependence” between anthropology and colonial policies has been neglected for decades and has been discussed only recently both in Japan and in the West.